

ventute mea, sive a pueritia mea, quod significat vox hebraica. Poterat etiam vere dicere ab infantia mea, vel a natiuitate mea : quod praesepe et spelunca Bethlehemitica, et in Aegyptum fuga, exiliumque testantur. « Exaltatus autem » in cruce tanquam in solio regni, habens super caput titulum scriptum : « Jesus Nazarenus Rex Iudaeorum, » Joan. XIX, « humiliatus sum, » usque ad mortem, « et conturbatus » ob caecitatem et ruinam populi mei. Vel, exaltatus autem a populis clamantibus, et dicentibus : « Benedictus qui venit Rex in nomine Domini, » ut habetur Luc. XIX; vel : « Benedictus qui venit in nomine Domini Rex Israel, » ut dicitur Joan. XII, humiliatus ea de causa usque ad flagella et mortem crucis, et conturbatus sum videns caecitatem populi mei. In hebraeo, pro *exaltatus autem humiliatus sum*, habetur ex versione S. Hieronymi : *Portavi furorem tuum*. Sed Septuaginta Interpretes aliter acceperunt verbum ambiguum נָשָׂא; nam et *portare*, et *exaltare*, vel *exultari* significat. Itaque S. Hieronymus unam significationem, aliam Septuaginta Interpretes secuti sunt. Vocem autem נָשָׂא, *favorem tuum*, Septuaginta legisse videntur נָשָׂא, a verbo נָשָׂא, quod *humiliari* et *depauperari* significat.

Vers. 17. 17. IN ME TRANSIERUNT IRA TUA, ET TERRORS TUI CONTURBAVERUNT ME.

Reddit causam cur exaltatus humiliatus sit : quia videlicet ira Dei in peccata multa et multiplicia totius generis humani, in ipsum Christum transierunt : nam « propter scelus populi sui percussit eum Deus, » ut ait Isaias cap. LXII. « Et ipse (ut S. Petrus ait in I Epist. II) peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum. » « In me, inquit, transierunt ira tua, » que super iniquos casure erant : « et terrors tui, » quibus iniqui percellendi erant ; « conturbaverunt me ; » inde est enim, quod in horto cepit pavere, et tædere, et

mostus esse, quia terrores Dei conturbabant eum, ut qui peccata totius mundi expiaturus, divine iustitiae satisfactorus erat.

18. CIRCUMDEDERUNT ME SICUT AQUA TOTA DIE, Vers. 18 CIRCUMDEDERUNT ME SIMUL.

Declarat iram illam et terrores Dei fuisse instar maris deglutientis et absorbentis hominem, quod supra breviter dixerat : « Repleta est malis anima mea. » « Circumdedeunt me torrentes tui, sicut aqua tota die, » id est, undique, et semper me opprimebant et absorbent. Idem repetit, dicens : « Circumdedeunt me simul, » ubi in hebraeo est aliud verbum, וְהִקִּפוּ, sed idem significans.

19. ELONGASTI A ME AMICUM ET PROXIMUM, ET Vers. 19 NOTOS MEOS A MISERIA.

Hoc denique ad cumulum malorum accedebat, quod solus calicem illum amarum bibere opus illi erat, nullo particepe, et socio tante calamitatis. « Elongasti, » inquit, tempore passionis, « a me amicum et proximum, » Judam videlicet, qui longissime ab illo recessit factus proditor, et hostis ex amico et proximo. « Et omnes notos, » Apostolos videlicet, elongasti « a miseria » mea : nam « relicto eo omnes fugerunt, » Matth. XXVI. Et quamvis postea mulieres et Joannes accesserint, illi non dolorem minuebant, sed augebant. Vere enim apud Isaiam loquitur Dominus : « Torcular calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum ; circumspexi, et non erat auxiliator ; quavis et non fuit, qui adjuvaret, » Isai. LXIII. In hebraeo, pro *a miseria*, habetur נִשְׁכַּח, id est, *a tenebris* : sed idem est sensus, tenebre siquidem miseriam significant, ut lux prosperitatem. S. Augustinus a vers. 15 usque in finem exponit omnia de corpore Christi, quod est Ecclesia, non de ipso Christo in se.

PSALMUS LXXXIX

SECUNDUM HEBRAEOS.

V. v. — 4. *Intellectus Ethan Ezraita.*

2. Misericordias Domini in aeternum cantabo. In generationem et generationem annuntiabo veritatem tuam in ore meo.

3. Quoniam dixisti : In aeternum misericordia aedificabitur in caelis ; praeparabitur veritas tua in eis.

4. Disposui testamentum electis meis, juravi David servo meo : 5. Usque in aeternum praeparabo semen tuum.

Et aedificabo in generationem et generationem sedem tuam.

V. s. h. — *Eruditio Ethan Ezraita.*

Misericordias Domini in aeternum [h. *saeculum*] cantabo : in generationem et generationem annuntiabo [h. *innotescam*] veritatem tuam in ore meo.

Quia dixi, sempiterna [h. *saeculum*] misericordia aedificabitur ; caelos fundabis, et veritas tua in eis.

Percussi foedus cum electo meo : juravi David servo meo :

Usque in aeternum stabiliam semen tuum, et aedificabo in generatione et generatione thronum tuum. SEMPER.

6. Confitebuntur caeli mirabilia tua, Domine : etenim veritatem tuam in ecclesia sanctorum.

7. Quoniam quis in nubibus aequabitur Domino : similis erit Deo in filiis Dei ?

8. Deus, qui glorificatur in consilio sanctorum : magnus et terribilis super omnes qui in circuitu ejus sunt.

9. Domine Deus virtutum, quis similis tibi ? potens es, Domine, et veritas tua in circuitu tuo.

10. Tu dominaris potestati maris : motum autem fluctuum ejus tu mitigas.

11. Tu humiliasti sicut vulneratum, superbum : in brachio virtutis tuae dispersisti inimicos tuos.

12. Tui sunt caeli, et tua est terra, orbem terrae et plenitudinem ejus tu fundasti.

13. Aquilonem et mare tu creasti ; Thabor et Hermon in nomine tuo exultabunt.

14. Tuum brachium cum potentia. Firmetur manus tua, et exaltet dextera tua :

15. Justitia et iudicium praeparatio sedis tuae : misericordia et veritas praecedent faciem tuam.

16. Beatus populus, qui scit jubilationem ! Domine, in lumine vultus tui ambulabunt.

17. Et in nomine tuo exultabunt tota die, et in iustitia tua exaltabuntur.

18. Quoniam gloria virtutis eorum tu es : et in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.

19. Quia Domini est assumptio nostra, et sancti Israel regis nostri.

20. Tunc locutus es in visione sanctis tuis, et dixisti : Posui adiutorium in potente, et exaltavi electum de plebe mea.

21. Inveni David servum meum : oleo sancto meo unxi eum.

22. Manus enim mea auxiliabitur ei, et brachium meum confortabit eum.

23. Nihil proficiet inimicus in eo, et filius iniquitatis non apponet nocere ei.

24. Et concidam ante faciem ipsius inimicos ejus, et odientes eum in fugam convertam.

25. Et veritas mea, et misericordia mea cum ipso, et in nomine meo exaltabitur cornu ejus.

Et [al. tac. et] confitebuntur caeli mirabilia tua, Domine, et veritatem tuam in ecclesia sanctorum.

Quis enim in nube [al. *nubibus*] aequabitur Domino ? assimilabitur Domino in [al. *de*] filiis Dei ?

Deus inclytus [h. *robustus*] in arcano sanctorum nimio, et terribilis in cunctis qui circa eum [h. *super omnes qui in circuitu ejus*] sunt.

Domine Deus exercituum, quis similis tibi, fortissime Domine ? et veritas tua in circuitu tuo.

Tu dominaris superbiae maris, et elationes gurgitum ejus tu comprimis [h. *magnificas*].

Tu confregisti quasi vulneratum superbum : in brachio fortitudinis tuae dispersisti inimicos tuos.

Tui sunt caeli, et tua est terra : orbem et plenitudinem ejus, tu fundasti ea.

Aquilonem et dexteram tu creasti ; Thabor et Hermon nomen tuum laudabunt.

Tuum [h. *Tibi*] brachium cum fortitudine : roboretur manus tua, et exaltet dextera tua.

Justitia et iudicium firmamentum throni tui : misericordia et veritas praecedent faciem tuam.

Beatus populus qui novit jubilationem ! Domine, in lumine vultus tui ambulabunt.

In nomine tuo exultabunt tota die, et in iustitia tua exaltabuntur.

Quia gloria fortitudinis eorum tu es, et in voluntate [al. *misericordia*] tua elevabis cornu nostrum.

Quia a Domino est protectio nostra [h. *protectore nostro*], et a sancto Israel rege nostro.

Tunc locutus es per visionem sanctis [h. *misericordibus*] tuis, et dixisti : posui adiutorium super robustum, exaltavi electum de populo.

Inveni David servum meum : oleo sancto meo unxi eum.

Cum quo manus mea firma erit, et brachium meum roborabit eum.

Non decipiet inimicus eum, et filius iniquitatis non affliget eum.

Et concidam ante faciem ejus hostes illius : et qui eum oderunt, percutiam [h. *fulminabo*].

Veritas autem mea et misericordia mea [al. *add. erit*] cum eo, et in nomine meo exaltabitur cornu ejus.

26. Et ponam in mari manum ejus, et in fluminibus dexteram ejus.

27. Ipse invocabit me : Pater meus es tu : Deus meus, et susceptor salutis meae.

28. Et ego primogenitum ponam illum excelsum præ regibus terræ.

29. In æternum servabo illi misericordiam meam, et testamentum meum fidei ipsi.

30. Et ponam in sæculum sæculi semen ejus, et thronum ejus sicut dies cæli.

31. Si autem dereliquerint filii ejus legem meam, et in judiciis meis non ambulaverint ;

32. Si justitias meas profanaverint, et mandata mea non custodierint :

33. Visitabo in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum.

34. Misericordiam autem meam non dispergam ab eo, neque nocebo in veritate mea.

35. Neque profanabo testamentum meum, et quæ procedunt de labiis meis non faciam irrita.

36. Semel juravi in sancto meo : si David mentiar :

37. Semen ejus in æternum manebit. 38. Et thronus ejus sicut sol in conspectu meo ; et sicut luna perfecta in æternum, et testis in cælo fidelis.

39. Tu vero repulisti et despexisti : distulisti Christum tuum.

40. Evertisti testamentum servi tui : profanasti in terra sanctuarium ejus.

41. Destruixisti omnes sepes ejus : posuisti firmamentum ejus formidinem.

42. Diripuerunt eum omnes transeuntes viam : factus est opprobrium vicinis suis.

43. Exaltasti dexteram deprimentium eum : lætificasti omnes inimicos ejus.

44. Avertisti adjutorium gladii ejus, et non es auxiliatus ei in bello.

45. Destruixisti eum ab emundatione, et sedem ejus in terram collististi.

46. Minorasti dies temporis ejus ; perfudisti eum confusione.

47. Usquequo, Domine, avertis in finem : exardescet sicut ignis ira tua ?

48. Memorare quæ mea substantia : numquid enim vane constituisti omnes filios hominum ?

49. Quis est homo, qui vivet, et non vi-

Et ponam in mari manum ejus : et in fluminibus dexteram ejus.

Ipse invocabit me, pater meus es tu, Deus meus, et fortitudo salutis meae.

Ego autem primogenitum ponam [h. *dabo*] eum, excelsum [al. et *excelsum*] regibus terræ.

In æternum [h. *sæculum*] custodiam ei misericordiam meam, et pactum meum fidei ei.

Et ponam perpetuum semen ejus, et thronum ejus sicut dies cæli.

Si dereliquerint filii ejus legem meam, et in judiciis meis non ambulaverint ;

Si caeremonias meas profanaverint, et præcepta mea non custodierint :

Visitabo in virga scelera [h. *scelus*] eorum, et in plagis iniquitates [al. *iniquitatem*] eorum.

Misericordiam autem meam non auferam ab eo, nec mentiar in veritate mea.

Non violabo pactum meum, et quod egressum est de labiis meis, non mutabo.

Semel juravi in sancto meo, ne [h. *si*] David mentiar.

Semen ejus in æternum [h. *sæculum*] erit, et thronus ejus sicut sol in conspectu meo [h. *coram me*].

Sicut luna stabilietur in æternum [h. *sæculum*], et testis in cælo [h. *nube*] fidelis. SEMPER.

Tu autem repulisti, et projecisti : iratus es adversus Christum tuum.

Attenuasti pactum servi tui : profanasti in terra diadema ejus.

Dissipasti [h. *disrupisti*] omnes macerias [h. *sepes*] ejus : posuisti munitiones ejus pavorem.

Diripuerunt eum omnes qui transeunt per viam, factus est opprobrium vicinis suis.

Elevasti dexteram hostium ejus : lætificasti omnes inimicos illius.

Nam et avertisti robar gladii ejus, et non sublevasti eum in prælio.

Quiescere [h. *deficere*] fecisti munditiam ejus, et thronum illius in terra [al. *terram*] detraxisti.

Abbreviasti dies adolescentiæ ejus : opernisti eum ignominia. SEMPER.

Usquequo, Domine, absconderis in finem : succendetur quasi ignis indignatio tua ?

Memento mei de profundo : alioquin quare frustra creasti filios hominum ?

Quis est vir, qui vivat, et non videat mor-

debit mortem, eruet animam suam de manu inferi ?

50. Ubi sunt misericordiæ tuæ antiquæ, Domine, sicut jurasti David in veritate tua ?

51. Memor esto, Domine, opprobrii servorum tuorum (quod continui in sinu meo), multarum gentium :

52. Quod exprobraverunt inimici tui, Domine, quod exprobraverunt commutationem Christi tui.

53. Benedictus Dominus in æternum : fiat, fiat.

tem : salvans animam suam de manu inferi ? SEMPER.

Ubi sunt misericordiæ tuæ antiquæ [h. *priscæ*], Domine, quas jurasti David in veritate tua ?

Recordare, Domine, opprobrii servorum tuorum, portavi in sinu meo omnes iniquitates populorum.

Quibus exprobraverunt inimici tui, Domine, quibus exprobraverunt vestigia Christi tui.

Benedictus Dominus in sempiternum [h. *sæculum*] : amen et amen.

Argumentum. — Vid. notata Ps. LXXXVIII, vers. 1. Preces anxie pro conservatione regni Davidici, jam penitus afflicti, quæ nituntur promissione facta Davidi a Nathane. II Sam vii. Primum quidem promissio hæc enarratur (vers. 2-5) ; deinde, ne dubitetur, posse Deum et velle facere quod promiserat, celebratur potentia et clementia ejus (vers. 6-19) ; evolvitur divina promissio (vers. 20-38) ; ab ista promissione longe recedit præsens status (vers. 39-46) ; utinam quod Davidi est pollicitus Jova, præstet (vers. 47-52) ! Hinc strophæ quinque. De tempore et occasione vide quæ adnotavimus Ps. LXXXVIII, vers. 1.

1. Carmen Ethanis, Esrachitæ.

2. Misericordias (beneficia) Jovæ perpetuo canam, in omnes ætates notam faciam fidem tuam ore meo.

3. Nam dico (vel *dixi*) : « In æternum gratia tua est ædificata, in caelis firmasti fidem tuam. »

4. « Percussi fœdus cum electo meo, juravi Davidi servo meo :

5. Usque in æternum firmabo semen tuum, et ædificabo in omnes ætates solium tuum. »

6. Et laudant cæli (cælites) mirabilia tua, Jova, atque fidem tuam in cœtu sanctorum (angelorum).

7. Nam quis in nubibus (cælo) par est Jovæ ? Quis similis est Jovæ inter filios hominum ?

8. Deus terribilis est in consensu sanctorum (angelorum) valde, et timendus super (magis quam) omnes (angeli) circum eum.

9. Jova, Deus exercituum, Quis est sicut tu potens, Jova ?

et fides tua circum te est.

10. Tu dominaris in elationem maris ; cum sese efferunt fluctus ejus, tu eos compescis.

11. Tu contrivisti, ut confossum *vulneribus aliquem*, Ægyptum, brachio tuo robusto dispersisti hostes tuos.

12. Tibi sunt cæli, et tibi terra ; orbis et quidquid eum implet, tu fundasti ea.

13. Aquilo et dextera (meridies), tu creasti ea ; Thabor et Hermon (occidens et oriens) jubilant in nomine tuo.

14. Tibi est brachium cum fortitudine (forte);
robusta est manus tua, excelsa dextera tua.
15. Jus et justitia *sunt* fundamentum solii tui,
gratia et fides praecedunt faciem tuam (ut satellites).
16. Beatus populus, qui scit tubae clangorem,
o Jova, qui in lumine vultus tui ambulat!
17. Propter nomen tuum exsultant quotidie,
et propter justitiam tuam se efferunt.
18. Nam decus roboris eorum tu es,
et clementia tua effers cornu nostrum.
19. Nam Jovæ est clypeus noster,
et Sancti Israelis rex noster.
20. Tunc locutus es in visione (revelatione) ad pium tuum,
et dixisti: Posui auxilium in heroe,
extuli juvenem a populo.
21. Inveni Davidem, servum meum,
oleo sancto meo unxi eum:
22. Quocum manus mea firma erit,
et quem brachium meum roborabit.
23. Non inopinantem opprimet hostis eum,
et filius iniquitatis non affliget eum.
24. Et contundam eorum adversarios ejus,
et oses ejus percutiam.
25. Et fides mea et gratia mea cum illo *erit*,
et per nomen meum elevabitur cornu ejus.
26. Et ponam in mari manum ejus,
et in fluviis dexteram ejus.
27. Ipse vocabit me: « Pater meus es tu,
Deus meus et petra salutis meae. »
28. Imo ego primogenitum faciam illum,
Altissimum super reges terræ.
29. In æternum servabo illi gratiam meam,
et fœdus meum firmum erit ei.
30. Et faciam æternitatem (æternum) semen ejus,
et solium ejus sicut dies cœlorum.
31. Si reliquerint filii (posterii) ejus legem meam,
et in iuribus meis non ambulaverint;
32. Si mandata mea violaverint,
et jussa mea non servaverint:
33. Tunc visitabo (puniam) virga delictum eorum,
et plagis iniquitatem eorum;
34. Sed gratiam meam non rumpam ab eo (populo),
nec frangam fidem meam;
35. Non violabo fœdus meum,
et quod egressum est de labiis meis non mutabo.
36. Semel juravi per sanctitatem meam (me):

- « Si (haudquaquam) Davidi mentiar!
37. Semen ejus in æternum erit,
et solium ejus sicut sol coram me.
38. Sicut luna constabit in æternum,
et testis in nubibus est fidus (puta Deus). »
39. Et *tamen* tu dedignaris, et rejicis!
succenses adversus unctum tuum!
40. Evertisti (vel *rejecisti*) fœdus servi tui,
profanasti ad solum *prosternens* coronam ejus.
41. Destruxisti omnes muros ejus,
fecisti monumenta ejus ruinas.
42. Prædantur eum omnes transeuntes in via,
factum est probrum vicinis suis.
43. Elevas dexteram oppressorum ejus,
lætitia afficis omnes hostes ejus.
44. Atque retrorsum vertis aciem gladii ejus,
nec consistere facis eum in bello.
45. Desinere facis de splendore ejus,
et solium ejus ad terram dejicis.
46. Abbrevias dies juvenutis ejus,
operis eum confusione.
47. Quousque, Jova, occultabis te in finem,
ardebit instar ignis ira tua?
48. Memento, ego quid ævi sim,
quam vane creaveris omnes filios hominis.
49. Quis vir vivit, et non videbit mortem,
eripit animam suam e manu orci?
50. Ubinam sunt beneficia tua pristina, Domine,
quæ jurasti Davidi per fidem tuam?
51. Memor esto, Domine, opprobrii servorum tuorum;
memor esto ferre me in sinu meo omnes *hos* multos populos.
52. *Memor esto*, quod exprobrant hostes tui, Jova,
quod exprobrant vestigia (gall. *démarches*) uncti tui.
53. Benedictus sit Dominus in æternum!
Amen! Amen!

NOTE.

Vers. 2. *Canam*, canere volo. — Vers. 3. Misericordia Dei comparatur ædificio bene fundato (Hengstenberg, cui semper aliquid addi potest), illius autem veritas cœlo, quod a firmitate Homero est *ἵσχυρον*. *Proprie, cœli* (nominat. absol.)... *tuam in eis*. — Vers. 4-5. Subjiciuntur verba Jovæ fœderis cum Davide initi (II Sam. vii, 12 seqq.) mentionem facientis. — Vers. 6. Quæ promissa respiciens vates Dei jam celebrat potentiam, justitiam, etc. *Mirabilia* in gratiam cultorum tuorum patrata. — Vers. 9. *Circum te* ab omni parte, i. e. non nisi fidus, totus fidus est. — Vers. 11. *נחל* nonnulli cum lxx, Vulg. Syr. appellativo *insolentiae*, insolentium significatu acceptum volunt. — Vers. 16. *Clangorem*, quo ad festa Jovæ celebranda convocatur, i. e. qui Jovam colit. *Lumen vultus* Jovæ de gratia et benignitate ejus usurpatur: id est, te

propitium habet. — Vers. 17. *Nomen tuum* potens, eosque acibus protegens. *Iustitia* eodem sensu usurpatur. — Vers. 18. *Docus*, etc., i. e. exornas eos robore. *Effors*, vel se effert, ut Masorethæ volunt. — Vers. 19. *Jova*, a Jova. *Clypeus*, robur; alii: *clypeus*, i. e. rex. — Vers. 20. *Tunc*. Persequitur jam que supra vers. 4 et 5 dicitur cepit. *Pium tuum*, Nathan; Hengstenberg, *populum Israeliticum*; alius, *Sammuel*. *Posui auxilium*, etc. i. e. totius populi propugnatores constitui heroem, Davidem puta. Maurer: i. e. adjuvi eum (heroem): conf. *Ps. xxi*, 6. *Juvenem*: alii, electum, puta Davidem. — Vers. 21. *Juveni*, exquirendo nactus sum. Non temere, sed cum cura, suos Deus eligit. — Vers. 22. *Manus*, etc.: auxilium meum præsto erit ei constanter. — Vers. 26. *Faciam*, ut dominetur in maria omnia longe lateque. — Vers. 27. *Cf. II Sam. vii*, 14. — Vers. 28. « Reges sunt Jovæ filii (*Ps. lxxxii*, 6); hinc regum præstantissimus ejusdem est primogenitus. » Maurer. *Cf. Exod. iv*, 22; *Hebr. i*, 6. — Vers. 30. *Dies colorum*: cf. *Deut. xi*, 21. — Vers. 37. *Cf. Martial. lib. IX*, epigr. 4. — Vers. 39. Schisma tribunalum, Hierosolyma a Sessæ expugnatio. — Vers. 41. « Falluntur, qui regem hoc loco vineæ, mox urbi munite comparari putant (v. g. Hengstenberg). Intelligenda sunt monia et munimenta urbium Israeliticarum, quæ rectissime dicuntur esse regis. » Maurer. — Vers. 44. *Aclem*: Hengstenb. *vin*, propr. *rupem*. — Vers. 45. *De parlitive* sumitur: i. e. splendorem ejus; vel constructio est prægnans pro: *desinere facis* detrahendo *de*, etc. — Vers. 46. *Juventus* symbolum est *roboris*. — Vers. 48. Alii, *memento mei! quid sit vita?* micini spatii. Alii corrigunt *na, queso*; vel *Adonai, Domine. Quam vana*, cuius nihili causa, puta ad immaturam mortem. — Vers. 50. *Fidem*: cf. *II Sam. vii*, 15, 16. — Vers. 51. *Populos*, i. e. sustinere me in media mea terra ingentem hostium multitudinem. Alii: opprobrium *omnino multorum populorum*. — Vers. 52. Maurer sic necit, qui populi *exprobrant*; alius, *quo opprobrio affecterunt*, etc. — Vers. 53. Doxologia tertiæ qui hic clauditur libri.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS LXXXVIII.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Intellectus Ethan Ezraite.

De Ethan Ezraita mentio fit lib. III *Reg. cap. iv*, ubi is ponitur inter viros sapientes. Est etiam Ethan unus ex principibus Cantorum, lib. I *Paralip. cap. vi*. Utrum autem sint unus et idem, an diversi; et si diversi, quis eorum in hoc titulo ponatur, incertum est. Græci legunt: *Ethan Israelita*; sed videtur id vitio librarium irrepisse: codices enim hebraici et latini habent: *Ethan Ezraite*. Argumentum Psalmi continet desiderium populi Dei in captivitate positi, ut cito Christus tanto ante promissum adveniat. Itaque primo loco ab initio Psalmi usque ad vers. 37 explicatur promissio facta David de perpetuitate regni ipsius. Deinde a vers. 37 usque ad vers. 45, ostenditur cum promissionem non fuisse adimpletam in filiis carnalibus, et regno temporali Davidis. Denique a vers. 45 usque ad finem, ponitur desiderium et oratio, ut promissio adimpletur in Christo, vero et sempiterno Rege, de quo intelligenda erat, non autem de terreno regno: nam, ut S. Augustinus fuse docet in lib. XVII *De Civit. Dei*, cap. ix, x, xi, xii et xiii, ea præcipue de causa voluit Deus regnum terrenum Davidis finiri in Iechonia et Sedechia, ut promissio de Christo Jesu Domino nostro intelligeretur: atque hoc admonet vox כִּשְׁבִילי, id est *intellectus*, in titulo posita.

EXPLICATIO PSALMI.

Vers. 1. 4. MISERICORDIAS DOMINI IN ÆTERNUM CANTABO.

Hæc est propositio et argumentum totius Psalmi. Dicit enim Propheta se in hoc Psalmo cantaturum misericordias Domini stabiles et firmas, id est, beneficia misericorditer promissa, quæ nunquam deficient, quæ apud Isaiam dicuntur cap. LV: « Misericordie David fideles. » Illud ergo, « in æternum, » non conjungitur cum verbo, « cantabo, » sed cum nomine, « misericordias. » Non enim David in æternum cantare poterat, qui paulo post moriturus erat: sed cantaturum se dicit misericordias Domini in æternum permanuras, id est, beneficia firma et stabilia in æternum. Parum autem refert, quod in græco codice legatur, *mi-*

sericordias tuas, Domine, in hebræo et latino, *misericordias Domini*: nam idem est sensus, et priorem lectionem habet S. Augustinus, posteriorem S. Hieronymus.

Vers. 2. 2. IN GENERATIONEM ET GENERATIONEM ANNUNTIABO VERITATEM TUAM IN ORE MEO.

Hic secundus versiculus est repetitio et explicatio primi: idem enim est, « in æternum, » quod « in generationem et generationem; » idem quoque est, « cantabo, » quod « annuntiabo in ore meo; » idem denique est, « misericordias fideles, » quod « veritatem tuam. » Itaque in primo versiculo dicit se cantaturum misericordias Domini, quæ in æternum erunt; in secundo dicit se cantaturum veritatem Domini, id est, fidelitatem

in servandis promissis, quæ in generationem et generationem permanebit. Quod autem hoc loco illud: « In generationem et generationem, » debeat conjungi cum nomine, « veritatem tuam, » non cum verbo, « annuntiabo; » perspicuum est ex illa additione, « in ore meo. » Ne forte existimarem voluisse Davidem dicere, se cantaturum et annuntiatum in æternum per ora fidelium, qui perpetuo Psalmos ejus cantabunt, addidit, « in ore meo, » id est, ego ipse ore meo cantabo et annuntiabo misericordiam et veritatem Dei sempiternam. Sed hunc esse sensum horum versiculorum, manifestus intelligetur ex versiculo sequenti.

Vers. 3. 3. QUONIAM DIXISTI: IN ÆTERNUM MISERICORDIA EDIFICABITUR IN CÆLIS; PRÆPARABITUR VERITAS TUA IN EIS.

Probat æternam esse misericordiam et veritatem Dei, id est, in æternum duraturas, quoniam Deus ipse hoc dicit, qui mentiri non potest. « Ego, inquit cantabo misericordiam et veritatem tuam, » quæ in æternum erit, « quoniam tu dixisti, » et mihi Prophete tuo revelasti: « In æternum misericordia edificabitur in cælis, » id est, beneficia misericorditer Davidi promissa in æternum edificium in cælis consurgunt, id est, firma et stabili erunt, ut edificium immobile, quod nulla temporum duratione destrui potest. « In cælis » autem hoc misericordie edificium erit, ubi sunt omnia æterna. Non enim eventus pendebit a voluntate hominum mortalium, neque consiliis et decretis mutabilibus niletur: sed in cælis fundamentum suum habebit. « Præparabitur veritas tua in eis, » id est, in iisdem cælis fidelitas tua, qua promissa adimplet, præparabitur. Vox hebraica כִּינָה ducitur a verbo כִּינָה, quod significat *parare, firmare, dirigere, ordinare*. Itaque sensus est: Fidelitas tua non poterit impediri ab ulla inferiore causa, quoniam in cælis firmabitur et stabilietur; et similis erit ipsis cælis, qui permanent in seculum seculi. In hoc versiculo est aliqua varietas lectionis; nam in hebræo legitur in prima persona, *quia dixi*; in græco et latino in secunda; *quoniam dixisti*; sed in hebræo unus solius litteralæ mutatione differentia est inter primam et secundam personam. Itaque facile fuit litteraliam illam addere, vel demere librariis. Sensus autem est idem: nam si legatur *dixi*, sensus erit, te inspirante dixi; si legatur *dixisti*, sensus erit, per os meum dixisti, vel mihi dixisti. Illud, in *cælis*, in græco conjungitur cum verbo *præparabitur*, et omittitur illud, in *eis*, hoc modo: *In cælis præparabitur veritas tua*; sed quoniam in hebræo habetur, in *eis*, distinctio et lectio communis vulgatæ editionis retinenda est, quæ conjungit in *cælis* cum verbo *edificabitur*, et non omittit in *eis*. Hebræus codex non concordat neque cum græco, neque cum latino; sic enim S. Hieronymus ex hebræo reddit: *Callos funda-*

bis, et veritas tua in eis. Et quidem hanc lectionem voces hebraicæ patiuntur; sed sententia non videtur apte coherere cum precedentibus, neque facile intelligi posse. Quid enim est: *Misericordia præparabitur, callos fundabis?* nonne cæli ab initio fundati sunt? cur debent iterum fundari, et quemadmodum de misericordia dicitur, *edificabitur?* nonne aptum erat ut de veritate diceretur, *præparabitur*, vel *firmabitur*, aut *fundabitur?* Et vox hebraica כִּינָה facile potest per mutationem punctorum, et *tot in casu*, verbi in כִּינָה *thion*, quod est *præparabitur*, vel *firmabitur*, et sic legisse credibile est Septuaginta Interpretes. De voce, in *calis*, non est faciendâ difficultas, quoniam etiamsi in hebræo desit præpositio *in*, et ideo S. Hieronymus verterit *calis*, tamen sæpe Hebræi præpositionem omittunt, eamque subintelligunt; et Septuaginta Interpretes eam addere solent, ut hoc loco fecerunt.

Vers. 4. 4. DISPOSUI TESTAMENTUM ELECTIS MEIS: JURAVI DAVID SERVO MEO, USQUE IN ÆTERNUM PRÆPARABO SEMEN TUUM.

Vers. 5. 5. ET EDIFICABO IN GENERATIONEM ET GENERATIONEM SEDEM TUAM.

Explicat nunc misericordiam fideliem, quam initio cantaturum se dixit. Est autem hæc misericordia, promissio quedam pacto et juramento firmata de posteritate Davidis, et regia dignitate sempiterna, quæ promissio habetur II *Reg. vii*, ubi David cupivit edificare domum Domino, id est, templum, ubi requiesceret arca Dei, et sacrificii Deus coleretur. Deus autem hoc bonum Davidis desiderium remuneravit per Nathan Prophetam, promissione domus ejus edificandæ, id est, propagandæ posteritatis, et regni in domo ejus stabilienti usque in sempiternum. Hoc igitur significat, cum ait: « Disposui testamentum electis meis, » id est, percussi fœdus cum populo meo electo. « Juravi David servo meo, » id est, promisi cum juramento Davidi principi populi mei electi. « Usque in æternum præparabo semen tuum, » id est, hoc erit pactum juratum, ut stabiliam sobolem aliquis Davidis. « Edificabo in generationem et generationem sedem tuam, » id est, multiplicabo tempora regni tui in æternum. Quemadmodum enim edificare domum hebraica phrasi, est multiplicare sobolem: sic etiam edificare sedem regni, est multiplicare tempora regni, sive efficere ut regnum diuturnum, vel potius æternum sit. Hæc omnia sine dubitatione in Christum solum conveniunt, qui futurus erat de semine David, et regnatus in æternum. Declaravit hoc Isaias cap. ix, ubi ait: « Multiplicabitur ejus imperium, et pacis non erit finis. Super solum David, et super regnum ejus sedebit, ut confirmet illud, et corroboret in iudicio, et iustitia, a modo, et usque in sempiternum. » Id etiam declaravit

Edificare domum est multiplicare sobolem.

Angelus Gabriel *Luc. 1*: « Dabit ei Dominus Deus sedem Davidis patris ejus, et regnabit in domo Jacob in aeternum, et regni ejus non erit finis. » Neque possunt hæc intelligi de regno temporali, quod jandulum eversum est, sed de regno spirituali et sempiterno, in quo Judæi valde hallucinantur, et errant expectantes Messiam, qui Jerusalem temporaliter regnet. In hebræo legitur in singulari, *electo meo*; sed Septuaginta verterunt in numero multitudinis, *electis meis*: nam populus electus per utramque numerum significari potest. In eodem hebraico codice legitur, *pepigi pactum*, pro quo nos habemus: *Disposui testamentum*. Sed Septuaginta plerumque *pactum* testamentum vocant. Vulgatus quoque Interpres, lib. I *Machab.* cap. 1, scribit: « Disponamus testamentum in gentibus, » quod nihil aliud est, nisi pactum faciamus cum gentibus.

Vers. 6. 6. CONFITEBUNTUR CÆLI MIRABILIA TUA, DOMINE; ET ENIM VERITATEM IN ECCLESIA SANCTORUM.

Exposita summa promissionis Dei, antequam fusius illam explicet, excurret in laudes ejusdem Dei, ut offerat sacrificium gratiarum actionis: ac primum S. David, videns se non esse idoneum ad agendas gratias pro tanto beneficio, dicit Angelos in cælo Deum laudaturos, gratiasque acturos. « Confitebuntur, inquit, cæli mirabilia tua, » id est, ego par non sum tante laudi, quanta pro hac re tibi debetur, sed « confitebuntur, » id est, laudabunt « cæli, » id est, Angeli habitantes in cælis, « mirabilia tua, » id est, admirabilem misericordiam tuam: « etenim veritatem tuam in Ecclesia sanctorum, » id est, confitebuntur etiam laudes veracitatis et fidelitatis tuæ in cætu sanctorum Angelorum, qui tibi innumerabiles semper assistunt. Illi enim melius noverunt magnitudinem misericordiae, que in æternum ædificatur in cælis, quam nos, qui in terra jacemus. Illud, *etenim*, non est particula rationalis hoc loco, sed conjunctiva, idem valens, quod et, vel etiam: nam in hebræo est *אֲנִי אֵלֵי*, quod significat *etiam*.

Vers. 7. 7. QUONIAM QUIS IN NUBIBUS ÆQUABITUR DOMINO: SIMILIS ERIT DEO IN FILIIS DEI?

Probat Angelos non recusaturos officium laudandi Deum, quoniam sunt ipso Deo longe inferiores. « Quoniam, inquit, quis in nubibus æquabitur Domino? » id est, quis eorum, qui super nubes cæli degunt, « æquabitur Domino? » quasi dicat: Nullus cælitum Conditori cæli æqualis est, omnes subjecti, omnes servi; ac deinde idipsum repetit, dicens: « Similis erit Deo in filiis Dei? » id est, quis ex filiis Dei, quales Angeli sancti qui cum sint filii Dei, consequenter etiam Dii sunt, « similis erit, » similitudine æqualitatis, ipsi uni vero Deo, qui Deus est per naturam, non per gratiam; per essentiam, non per participationem? Illud, *in nubibus*, idem est ac si dictum

fuisset, *in cælo*. Vox enim hebraica utramque significat; et tum Septuaginta, tum S. Hieronymus eandem vocem hebraicam *אֲנִי* hic vertunt *nubes*, et paulo infra verterunt *cælum*, ubi dicitur: « Et testis in cælo fidelis. » Itaque non significat hoc loco, quod Angeli proprie sint in nubibus, sed quod sint in cælo. Nubes enim pro cælo ponuntur. S. Augustinus existimavit sensum esse, nullam ex nubibus æquari posse Deo; et quia videbatur nimis humilis esse comparatio nubium ad Deum, per nubes significari voluit prædicatores; per Dominum vero, Deum incarnatum, id est Christum: sed prior expositio est magis literalis.

8. DEUS QUI GLORIFICATUR IN CONSILIO SANCTORUM, MAGNUS ET TERRIBILIS SUPER OMNES QUI IN CIRCUITU EJUS SUNT.

Ostendit vere nullum angelorum sanctorum conferri posse cum Deo, quoniam « Deus est, qui glorificatur in consilio Sanctorum, » id est, qui in cætu supernarum potestatum gloriosus agnoscitur; « magnusque » est potentia, et sapientia, et ideo reverendus, et metuendus super omnes Angelos, qui in circuitu ejus sunt ut milites in circuitu regis, et servi in circuitu domini sui. Verbum *glorificatur*, in hebræo *כָּבֵד*, proprie significat, *robustus est, prævalet, eminent*; S. Hieronymus veritatem *in cætu* est. Illud, *in consilio*, accipitur pro loco consilii secreti: nam in hebræo est *סֵדֶר סוֹד*, quod *secretum* significat. Sunt autem Angeli quasi secretum consilium Dei, non quod Deo consilium dent: « Quis enim ejus consiliarius fuit? » inquit Isaias cap. XL, et Apostolus *Rom. XI*; sed quod Deus secreta consilia sua eis revelet et, per eos exequatur: atque in hoc consilio Sanctorum Deus mirifice glorificatur, admirantibus supernis illis Senatoribus consilia et judicia infinite sapientiae Dei. Illud, *in circuitu ejus suat*, non repugnat immensitati Dei, que omnia ambit et replet; nam quamvis Deus sit ubique, tamen non extenditur per loca; sed est ubique totus, et ideo possunt Angeli esse in circuitu Dei, quatenus omnes illum intuentur et totum vident, quamvis et ipse sit in circuitu Angelorum, eosque undique circumspiciat et conservet. Similis sententia est *Apoc. XI*: « Et omnes Angeli erant in circuitu throni. »

9. DOMINE, DEUS VIRTUTUM, QUIS SIMILIS TIBI? POTENS ES, DOMINE, ET VERITAS TUA IN CIRCUITU TUO.

Quod Propheta dixit in laudibus Dei per modum narrantis, nunc idem dicit ipsum Deum alloquendo, et copiosius laudes ejus percurrendo. « Domine, inquit, Deus virtutum, quis similis tibi? » id est, tu Domine, es Deus exercituum, multorum videlicet millium Angelorum; sed in his omnibus ita emines, ut nullus sit perfecte tibi similis. « Potens es, Domine, et veritas tua in circuitu tuo, » id est, ideo nullus est perfecte si-

Vers. 8.

Angeli sunt in circuitu Dei, et ipse est in circuitu Angelorum.

Deus est absolute potens et verus.

milis tibi, quia tu solus es potens, non potens facere hoc, aut illud, sed absolute potens, quia omnia potes, et nihil potestati tuæ resisit: nec solum potes omnia facere, sed etiam reipsa facis, quod promittis te facturum; fidelis enim es in omnibus verbis tuis. Dicitur autem veritas, id est, veracitas, et fidelitas esse in circuitu Dei, quoniam est veluti cingulum Dei; dicitur enim *Isai. XI*: « Et erit justitia cingulum lumborum ejus, et fides cinctorium renum ejus; » ut enim cingulum adstringit vestes, ut corpori firmiter adhæreant: sic veracitas adstringit verba promissionum, ut non molentur, sed impleantur; et quemadmodum cingulum facit hominem expeditum ad ambulandum, unde dicitur *Tobia V*, Angelum Raphaellem cingulum facit hominem expeditum ad paratum ad ambulandum; sic veracitas facit ut, omnibus remotis impedimentis, homo expedite progrediatur ad implenda promissa.

Vers. 10. 10. TU DOMINARIS POTESTATI MARIS, MOTUM AUTEM FLUCTUUM EJUS TU MITIGAS.

Dixit Deum esse potentem et fidem, nunc probat Deum esse potentem, ex eo quod dominatur mari, et motus ejus mitigat. Mare siquidem horrendum in modum aliquando turbatur et fremit; et quia latissimum et profundissimum est, et fluctus suos usque ad cælum extollere videtur, ideo Creatoris omnipotentia in eo sedando et compe-scendo cernitur. De qua re sic loquitur Dominus *Job. cap. XXXVIII*: « Circumdedi illud terminis meis, et posui vectem et ostia, et dixi: Usque hæc venies, et non procedes amplius, et licet confringes tumentes fluctus tuos. » Et *Hierem. V*: « Me ergo non timebitis, et a facie mea non dolebitis, qui posui arenam terminum mari, præceptum sempiternum, quod non preteribit; et intumescent fluctus ejus, et non transibunt illud. » Sed maxime Deus ostendit potentiam suam super mare, quando sicavit mare Rubrum, et motum ejus ita mitigavit, ut staret quasi murus hinc, atque inde, dum transiret populus hebraeus per medium siccæ maris, ut dicitur *Exod. XIV*. Illud, *potestati maris*, significat elationem, et quasi superbiam maris, ut sensus sit: Tu dominaris superbiæ maris, elationis ejus comprimendo. Quod explicatur in verbis sequentibus, « et motum fluctuum ejus tu mitigas. »

Vers. 11. 11. TU HUMILIASTI SICUT VULNERATUM SUPERBUM: IN BRACHIO VIRTUTIS TUÆ DISPERSISTI INIMICOS TUOS.

Hæc ad litteram videntur intelligenda de Pharaone et exercitu ejus: et recte conjunguntur cum superioribus verbis. Eodem enim tempore Deus mitigavit mare usque ad siccationem, et interfecit superbum Pharaonem, quasi vulceratum et debilem, et dispersit exercitum ejus. Quod clarius legitur apud Isaiam, cap. *LI*: « Numquid non tu percussisti superbum, vulnerasti draconem? »

numquid non tu siccasti mare, aquam abyssi vehementis, ut transiret liberati? » Ergo, inquit, « tu humiliasti superbum, » dejiciens illum in profundum maris; humiliasti autem nullo negotio, quemadmodum prosterantur facillime, qui graviter vulneratus est; « in brachio virtutis tuæ, » id est, brachio tuo potentissimo, « dispersisti » per mare Rubrum « inimicos tuos, » exercitum videlicet Pharaonis. Possunt etiam hæc omnia referri ad diabolum, qui per Pharaonem in Scripturis significatur, et ad angelos ejus. Deus enim initio mundi dominatus est potestati maris, et mitigavit motum fluctuum ejus, quando sedavit seditionem et tumultum malorum Angelorum, quasi maris turbati et æstuantis, cujus fluctus, id est, superbia usque ad solum Dei elevabatur; humiliavit superbum diabolum, quasi hominem præ vulneribus debilem et imbecillum; et dispersit omnes inimicos suos, qui diaboli superbiam imitari fuerant.

Vers. 12. 12. TUI SUNT CÆLI, ET TUA EST TERRA, ORBEM TERRARUM ET PLENITUDINEM EJUS TU FUNDASTI: AQUILONEM, ET MARE TU CREATI.

Docet non esse mirum, si Deus tam facile compe-scuit mare, et humiliavit superbum, quia Dominus est universorum, et ideo Dominus, quia omnia fecit. « Tu sunt cæli, » et omnes habitantes in eo; « tua est terra, » id est, mundus inferior, et quidquid in eo est: solet enim Scriptura pro cælo et terram mundum universum significare, ut *Gen. I*: « In principio creavit Deus cælum et terram. » Et *Matth. XI*: « Confitebor tibi, Pater, Domine cæli et terræ. » Orbem terræ, et plenitudinem ejus tu fundasti, id est, ideo tui absoluti juris est orbis terræ cum omnibus rebus, quibus plenus est, quia tu eum fundasti, id est, a fundamentis fecisti, nullo præsupposito fundamento ab alio architecto constituto. « Aquilonem et mare tu creasti, » id est, tu fundasti orbem terræ, cum omnibus suis partibus, septentrionali, australi, orientali, et occidentali. Per Aquilonem intelligitur pars orbis septentrionalis omnium consensu, sic dicta a vento, qui ab illa parte flare sentitur. Per mare aliqui intelligunt occidentem, sed referuntur ab ipso Propheta in *Psalm. CXVI*: « A solis orta et occasu, ab Aquilone et mari. » Igitur per mare intelligitur pars orbis australis, quoniam mare Oceanum maxima ex parte jacet ad Austrum. In hebræo non est *אֲרָבָה*, quod significat *mare*, sed *יָם*, quod significat *decantum*; ideo vel dicendum est Septuaginta Interpretes legisse *יָם תַּמְנִינִים*, quod est *maria*, ut etiam legit S. Augustinus; vel reddidisse sensum, non verba. Mare enim, sive Auster, dextra pars mundi censetur, Aquilo sinistra, Oriens anterior, Occidens posterior. Sed cur Propheta tam accurate meminit creationis orbis terræ, et partium ejus, et de creatione cæli nihil dicit? Opinor, quia de hominibus habitatoribus terræ magis sollicitus erat, ut eis persuada-

Vers. 12.

ret Deum esse verum eorum Dominum, quam de Angelis habitatoribus cœli, quibus æ persuasio necessaria non erat: quanquam etiam ab una parte de toto iudicium fieri poterat.

Vers. 13. 13. THABOR ET HERMON IN NOMINE TUO EXALTABUNT: TUUM BRACHIUM CUM POTENTIA.

Dixerat Deum creavisse Aquilonem et mare, id est, Austrum: nunc addit orientem et occidentem. Sed more poetico describit orientem et occidentem per montes Thabor et Hermon, » quorum unus est terra promissionis ad orientem, alius ad occidentem: sicut etiam poetico more describit creationem per effectum exaltationis, ac si diceret: Oriens et occidens a te creati » exaltant, » et gessent, et in laudes tuas suo modo prorumpent, ob tam insigne beneficium creationis. His diebus concludit, « Tuum brachium cum potentia, » id est, ex creatione cœli et terræ, uti etiam ex eo quod dominaris potentia maris, et humiliasti superbum, et dispersisti inimicos tuos, colligimus tuum brachium esse fortissimum, conjunctum videlicet non cum debilitate, vel infirmitate, sed cum absoluta omnimodaque potentia.

Vers. 14. 14. FIRMETUR MANUS TUA, ET EXALTETUR DEXTERA TUA, JUSTITIA ET JUDICIUM PRÆPARATIO SEDIS TUE.

Duo quedam prædicaverat de Deo sanctus Propheti in octavo versiculo, potentiam et veritatem: ac de potentia multa dixit in quinque versiculis nono, decimo, undecimo, duodecimo et tertio decimo: nunc incipit explicare et laudare veritatem, quæ iudicium etiam et justitia dicitur, et cum misericordia semper conjuncta esse solet. Ait igitur: « Firmetur manus tua, et exaltetur dextera tua: justitia et iudicium præparatio sedis tue, » id est, opto quidem, et gaudeo quod manus tua « firmetur, » id est, robovetur: sive potens et robustissima sit; et eadem dextera tua « exaltetur, » id est, laudetur et magnificetur ab omnibus, ut æquum est, sed simul « justitia, et iudicium, sit præparatio sedis tue, » id est, misericordia et justitia præparent, ornent et stabiliant thronum tuum. Existimamus hoc loco per justitiam, intelligi bonitatem et misericordiam, quod modo accepit nomen justitiæ, *Math. v.* « Nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum et Phariseorum » etc., et *Math. vi.* « Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus: ubi per justitiam significatur elemosina; et ibidem: » Primum quæ re regnum Dei, et justitiam ejus. » Nam hoc idem repetit aliis verbis in sequenti versiculo: « Misericordia et veritas præcedent faciem tuam. » Est autem hoc loco metaphoræ desumpta a corporali solio regum: quemadmodum enim antequam rex procedat ad solium jura daturus, præcedunt famuli, qui solium præparant, stabiliant, et ornant: sic ad iudicium Dei præsupponuntur misericordia et justitia,

Justitia pro misericordia sumitur.

que faciunt ut iudicia Dei justissima sint, nec possint ullo modo esse iniqua. Deus enim primo exhibet misericordiam magnam hominibus omnibus, docendo per leges, juvando per gratiam, incitando ad bonum per præmium promissionem, absterrendo a malis per comminationem poenarum; et postea exhibet justitiam remunerando bonos, et puniendo malos: nisi enim misericordia præcederet justitiam, omnes periremus. Hinc etiam admonentur reges et principes terreni, thronos eorum multo melius ornari et stabiliri misericordia et justitia, quam auro et gemmis, nec minus debere bonos principes dare operam, ut peccata non fiant, quam ut puniantur, cum facta sunt, non enim desunt aliquando: si non principes ipsi, ac certe aliqui ipsorum ministri, qui heantur multiplicatione delictorum, ut habeant occasionem lucri in exercenda justitia: quique moleste ferant, cum a viris ipsi excogitantur remedia ad impedienda, vel minuenda delicta, quasi hoc redundet in detrimentum caudicorum et iudicium: sed ubi misericordia et justitia præparant thronum, cupiditas et iniquitas locum non habent.

Vers. 15. 15. MISERICORDIA ET VERITAS PRÆCEDENT FACIEM TUAM: BEATUS POPULUS, QUI SCIT JUBILATIONEM!

Prior pars hujus versiculi apud Hebræos conjungitur cum superiori versiculo; nihil enim est aliud, nisi repetitio illorum verborum, « justitia et iudicium præparatio sedis tue. » Itaque sensus est: « Misericordia et veritas, » id est, justitia, « præcedent faciem tuam, » ut præparent sedem tuam, cum ad iudicium venturus eris, id est, certi sumus te non iudicaturum, nisi justissime, et præmissa misericordia; ut minus invenias quod punias, et fideliter reddas unicuique secundum opera ejus. His explicatis de potentia et veritate Dei cum misericordia conjuncta: applicat hæc ad populum Israeliticum, et in particulari ad ipsum Davidem; ostendens in populo Dei et in persona Davidis maxime locum habere potentiam, misericordiam et justitiam Dei. « Beatus, inquit, populus qui scit jubilationem, » id est, vere præ omnibus populis felix est populus Israeliticus, qui scit per notitiam et experientiam hæc laudes Dei, et scit jubitare, id est, magno affectu laudare Deum. Hinc intelligimus non esse beatum, qui voce tantum Deum laudat, nisi etiam vere intelligat, et cogitet Deum esse laude dignissimum, imo digniorem, quam verbis exprimi possit, et ideo ad jubulum cordis recurrendum esse, dum utrumque voce et cantu eum laudamus.

Vers. 16. 16. DOMINE, IN LUMINE VULTUS TUI AMBULABUNT, ET IN NOMINE TUO EXALTABUNT TOTIA DIE, ET IN JUSTITIA TUA EXALTABUNTUR.

Explicat quare beatus sit populus, qui scit jubitare: quoniam, inquit, homines hujus populi

Lumen vel ut Dei quid sit?

non ambulabunt in tenebris, sicut gentes quæ ignorant Deum, sed conversi ad Deum « in lumine vultus ejus ambulabunt viam hujus vite; » significat autem lumen vultus Dei tum illuminationem intellectus per notitiam legis et voluntatis Dei, tum etiam favorem gratiæ, qua inflammatur affectus; lux enim illuminat et calefacit. Ex hac autem ambulatione in lumine vultus Dei, sequitur lætitia bonæ conscientie, et gratiarum actio, et ideo « in nomine Dei exultabunt tota die, » id est, jugiter exultabunt Deum laudantes et gratias agentes. Et quoniam qui ita ambulant, quotidie magis ac magis proficiunt et ascendunt ad majorem Dei notitiam et amicitiam, et inde donis majoribus cumulantur, ideo addit: « Et in justitia tua exaltabuntur, » id est, exaltabuntur ad majorem vite perfectionem, et postea ad gloriam sempiternam, in justitia Dei qua servat promissa, sive in justitia quam Deus nobis donat, cum nos quotidie magis magisque justificat, id est, justiores facit. Ubi admonetur, non in nostra scientia, aut viribus confidendum esse, sive cum incipiunt ambulare, sive cum profectus ambulantes. Illud, *in lumine vultus tui*, opponitur presumptioni de proprio lumine, et illud, *in nomine tuo*, opponitur vanæ glorificationi de proprio nomine; et illud, « in justitia tua, » opponitur superbiæ Phariseorum, « qui ignorantes justitiam Dei, propriam justitiam statuerunt, et ideo justitia Dei non sunt subiecti, » ut ait B. Paulus *ad Rom. x.*

Vers. 17. 17. QUONIAM GLORIA VIRTUTIS EORUM TU ES, ET IN BENEPLACITO TUO EXALTABUNTUR CORNU NOSTRUM.

Pergit humiliter superbiam humanam, quæ valde facile sibi tribuit quæ Dei sunt, et inde meretur amittere quæ acceperat. « Dixi, inquit, in justitia Dei exaltabuntur, quoniam gloria virtutis eorum tu es, » id est, virtus et robor eorum, unde proficiunt et ascendunt, a te est, non ab illis, et ideo in te, non in se gloriantur debent; tu enim es, qui das illi virtutem, et gloriosos eos facis. Id autem facis, non quia illi merentur, sed quia tibi placet: nam « in beneplacito tuo, » id est, in bona voluntate tua erga nos, a qua bona omnia procedunt, « exaltabitur cornu nostrum, » id est, robusti et fortes erimus adversus inimicos nostros.

Vers. 18. 18. QUIA DOMINI EST ASSUMPTIO NOSTRA, ET SANCTI ISRAEL REGIS NOSTRI.

In hoc enim apparuit beneplacitum Dei, quod ex omnibus populis terrarum, placuit illi assumere populum Israel in suum ac proprium. « Domini est assumptio nostra, » id est, hominus ex beneplacito suo, non ex meritis nostris, nos assumpsit in populum peculiarem, ac Rex noster esse dignatus est; ideo enim subjungit: « Et Sancti Israel regis nostri, » ubi Israel est genitivus casus, ut apparet ex textu hebraico. Dicitur autem Deus a Davide, et ab Isaia, et aliis Prophetis,

Sanctus Israelis, quoniam a populo Israel peculiariter sanctificari, id est, sanctus haberi, et dici, et nomen suum nulla blasphemia, aut maledictione, pollui volebat. In hebreo per *assumptio nostra*, habetur *protectio nostra*; sed idem est sensus: Deus enim assumpsit populum Israel, ut eum protegeret et defenderet.

Vers. 19. 19. TUNC LOCUTUS ES IN VISIONE SANCTIS TUIS, ET DIXISTI: POSUI ADJUTORIUM IN POTENTE, ET EXALTAVI ELECTUM DE PLEBE MEA.

Hic jam incipit descendere ad personam suam, tanquam caput populi a Deo peculiariter dilecti. Sed oritur hoc loco gravis questio: An hæc verba et sequentia debeant exponi de Davide, an de Christo, an partim de Davide, partim de Christo? S. Augustinus exponit omnia de Christo, sed repugnat huic expositioni quod Apostolus Act. xiii, exponit de ipso Davide illa verba: « Inveni David Jesse, virum secundum eorum meum; » quæ verba sumpta sunt, partim ex hoc loco, partim ex lib. I Reg. cap. xiii. Præterea, quod dicit infra: « Et ponam in sæculum sæculum semen ejus, » non videtur ad litteram convenire Christo, qui proprie non reliquit semen, id est, filios; sed optime convenit Davidi, cui Deus promisit. I Reg. vii, quod post mortem ejus poneret de semine ipsius in throno regni, et regnum per ipsum semen æternum esset. Alii exponunt omnia de Davide in persona sua: sed repugnant huic expositioni illa verba: « Ego primogenitum ponam eum, excelsum præ regibus terre, » et alia multa, ut infra demonstrabimus. Euthymius exponit partem de Davide, partem de Christo; et huic expositioni repugnat continuatio verborum; omnia enim verba ita contexta sunt et continua, ut ad eundem pertineant. Existimo igitur omnia exponenda esse ad litteram de Davide, sed implenda magna ex parte per Christum, ita ut dicatur David primogenitus Dei, et excelsum præ regibus terre, non in se, sed in Christo filio suo, et hæc videtur esse Theodoretii sententia. Sed si hoc non placeat, adhaerendum erit omnino sententiæ S. Augustini: quod enim omnia dicantur de Davide in persona propria, judicium error est. Tunc, inquit, quando assumpseras populum Israel in populum peculiarem, providisti etiam ei regem peculiariter tibi placitum; nam locutus es in visione, sive revelatione, sanctis tuis Prophetis, videlicet Samueli primum, et postea Nathan, ut intelligi potest ex lib. I Reg. xvi, et lib. II, cap. vii. « Et dixisti, posui adjutorium in potente, » id est, posui, sive constitui auxilium populo meo in homine robusto, et forti corpore et animo, qui facile poterit liberare populum ab omnibus hostibus ejus. « Et exaltavi electum de plebe mea, » id est, constitui adjutorium populo meo in viro potente, quia exaltavi in regem, et protectorem, ac defensorem populi, hominem electum a me de omni plebe mea. S. Augustinus hæc etiam ex-

Cor Deus Sanctus Israelis dicitur?

Vers. 19.

ponit de Christo, qui proprie potentissimus fuit, et electus ac dilectus prae omnibus. In graeco pro sanctus tuis, habetur, filius tuis; sed S. Hieronymus in epist. ad Snam et Fretellam, dicit omnes Interpretes verissime, sanctus tuis, ut habetur in hebraeo, excepto auctore sextae editionis, quae habet, Propheta tuis, et auctore communis editionis, quae habet, filius tuis; sed in sensu nulla est diversitas: idem enim et prophetae, et filii Dei, et sancti dici possunt.

Vers. 20. 20. INVENI DAVID SERVUM MEUM, OLEO SANCTO MEO UNXI EUM.

Explicat quis sit ille vir potens, ac dicit esse ipsum Davidem, quem invenit dignum qui eligeretur, et ungeretur in regem; et quidem de Davide ad litteram haec exponi possunt, quem constat unctum fuisse a Samuele. Sed etiam per Davidem hoc loco S. Augustinus intelligit Christum, quem Ezechiel, cap. xxxiv et xxxvii, expresse Davidem nominat; de cujus unctione legimus Psal. xlv: « Unxit te Deus, Deus tuus. » Quod autem dicitur Deum invenisse Davidem, metaphoricum est; non enim Deus eget inquisitione, qui omnia quantumvis oculis suo intuitu respicit: sed dicitur querere et invenire, quia non eligit casu, neque accipit obvium quemque; sed facit sine labore inquirendi, quod facere solent homines, cum post longam et maturam inquisitionem inveniant quod optimum est, id est, eligit eum, qui dignissimus atque aptissimus est.

Vers. 21. 21. MANUS ENIM MEA AUXILIABITUR EI, ET BRACHIUM MEUM CONFORTABIT EUM.

Vers. 22. 22. NIHIL PROFICIET INIMICUS IN EO, ET FILIUS INIQUITATIS NON APPONET NOCERE EI.

Vers. 23. 23. ET CONCIDAM A FAGIE IESUUS INIMICUS EJUS, ET OBIDENTES EUM IN FUGAM CONVERTAM.

Haec quoque de Davide utroque exponi possunt, qui Dei auxilio multas victorias de inimicis suis obtinuit: tamen longe verius exponuntur de Christo. Nam in Davide profecti inimicus diabolus, eumque decepti, cum ad crimen adulterii atque homicidii eum perduxit; profecti quoque in eo inimicus Absalon, et circumvenit, eum eum de regno expulit, et ad fugam compulsi. Sed manus, et brachium Domini, quod est ipsum Dei Verbum, potentia et sapientia Patris, ita corroboravit humanitatem Christi hypostaticae sibi unitam, ut nihil in eo homine proficere potuerit ullus inimicus: neque eum ullo modo decipere, aut circumvenire; sed contra potius, omnes qui eum oderant, a facie ejus cesi et victi in fugam conversi sint; quamvis enim Christus flagellis casus et cruci affixus fuerit ab inimicis, tamen haec passus est, quia voluit, et haec ipsa passione diabolum vicit, et captivos illi eripuit, et de illo gloriosissime triumphavit. Iudaeos quoque inimicos Christi videmus hodie dispersos per

Dens quomodo quarat, et inveniat?

Christus solus propria invincibilis.

orbem terrarum, quasi exercitum fusum et fugatum.

24. ET VERITAS MEA, ET MISERICORDIA MEA CUM IPSO, ET IN NOMINE MEO EXALTABITUR CORNU EJUS. Vers. 24.

Haec quoque in Davide vix adumbrata, in Christo perfectissime impleta sunt: nam veritas et misericordia Dei cum Christo semper perseveraverunt: misericordia fuit assumptio humanitatis ad unionem hypostaticam, quae nunquam disrumpi potuit, ne per ipsam quidem mortem; veritas autem fuit, in eo quod fideliter implevit Deus, quod angelus promisit, Luc. 1: « Regnabit in domo Jacob in aeternum, et regni ejus non erit finis. » Ex hoc autem quod veritas et misericordia semper cum eo perseveraverunt, factum est ut « in nomine Dei exaltaretur cornu ejus, » id est, potentia ejus eoque ut in nomine ejus omne genu flectatur, caelestium, terrestrium et infernorum. Dicitur autem exaltari potestas Christi in nomine Dei, quia « gloria ejus est tanquam unigeniti a Patre, » Joan. 1; et ab omnibus adoratur, ut Filius aeterni Patris, et ipse venit in nomine Patris sui, « et Deus Pater exaltavit illum, et dedit illi nomen, quod est super omne nomen, » Philip. II.

25. ET PONAM IN MARI MANUM EJUS, ET IN FLUMINIBUS DEXTERAM EJUS. Vers. 25.

Ab hoc loco conveniunt fere omnes, Augustinus, Hieronymus, Theodoretus et multi recentiorum, non posse exponi verba Psalmi, nisi de Christo, vel de Davide per filium ejus Christum, ita ut tribuatur Davidi, quod in Christo ejus filio impletum est; non enim David habuit potestatem in mari, sed in terra tantum, eaque satis angusta. Terra enim promissionis extendebatur usque ad mare Palaestinae, et usque ad flumen Euphratem, et non ultra. De hoc autem nostro rege dicitur: « Ponam in mari manum ejus, » id est, dabo ei potestatem, etiam in ipso mari, « et in omnibus fluminibus, » ac per hoc in omni orbe terrarum: mare siquidem est in finibus terrae circumiens totam terram, flumina autem sunt in medio terrae. Itaque per mare et flumina, intelliguntur omnia, fines, et medietallium; quod aliis verbis dictum est in Psal. lxxi: « Dominabitur a mari usque ad mare, » id est, ab uno extremo ad aliud. Possunt etiam per mare et flumina intelligi omnes populi, gentes et Judaei: nam « aquae multae populimulti, » Apoc. xvii; et mare amarum et vastissimum significat gentilitatem, quae maximam partem generis humani tunc comprehendebat; flumina aquae dulcis et modicae, si comparentur ad mare, significant populum hebraicum, qui tunc erat populus Dei electus et peculiaris.

26. IPSE INVOCABIT ME: PATER MEUS ES TU, ET DEUS MEUS, ET SUSCEPTOR SALUTIS MEAE.

Adhuc apertius loquitur Propheta de Christo, non de se, nisi, ut diximus, haec conveniant Da-

De Christo haec omnia intelligunt.

David nunquam Deum invocavit sub nomine Patris.

vidi ratione Christi, filii ejus. David enim in toto Psalterio nunquam invocavit Deum sub nomine Patris; proinde non de ipso dicitur: « Ipse invocavit me, Pater meus es tu. » Et fortasse particulari providentia Dei factum est, ut David nunquam invocaret Deum sub nomine Patris, ut fecit Isaias, et alii Prophetae, ut hic locus non acciperetur de Davide, nisi ratione Christi. Christus enim initium verborum suorum, quae in Evangelio leguntur, inde sumpsit: « Nesciebatis quia in his, quas Patris mei sunt, oportet me esse? » Luc. 11; sic etiam ultima verba ejus fuerunt in hac vita: « Pater, in manus tuas commendo spiritum meum, » Luc. xxiii. In toto autem progressu vitae frequentissime Deum appellat sub nomine Patris. « Ipse, inquit, invocavit me, Pater meus es tu, » quoad divinitatem; « Deus meus, » quoad humanitatem; « susceptor salutis meae, » quoad mortalitatem. In hebraeo pro voce susceptor, habetur צור, quod petram, sive arcan, sive fortitudinem et robur significat. Itaque sensus est: « Tu es susceptor salutis meae, » id est, tu suscepisti salutem meam custodiendam, ut propugnaculum, sive arx munissima.

Vers. 27. 27. ET EGO PRIMOGENITUM PONAM ILLUM EXCELSUM PRÆ REGIBUS TERRÆ.

Hic vero apertissime de Christo Propheta loquitur: Christus enim, qui secundum divinitatem unigenitus est, secundum humanitatem primogenitus est inter multos fratres. Dicitur autem primogenitus tribus rationibus. Primo, quia primus est in praedestinatione: in illo enim tanquam in capite nos praedestinavit Deus, ut dicitur ad Ephes. I. Secundo, quia primus est in secunda generatione ad vitam immortalem, unde dicitur « primogenitus mortuorum, » Coloss. 1, et « primogenitus eorum qui sunt mortui, » Apoc. 1. Denique, quoniam ipse habuit jura primogenitorum, « quem constituit Pater heredem universorum, » Hebr. 1. Nec solum posuit illum Pater primogenitum, sed etiam « excelsum præ regibus terrae, » id est, Principem regum terrae, et Regem regum, ut exprimit S. Joannes in Apoc. 1 et xix. Habetur in hebraeo vox קָדוֹן, quod est unum ex nominibus Dei, et significat excelsum, sive altissimum, nec facile invenitur tributum creaturis. Hoc nomen habetur in Psal. lxxxii: « Tu solus Altissimus in omni terra; » et in Psal. cx: « Qui habitat in adjutorio Altissimi. » Sunt igitur omnes reges terrae subiecti Christo, ut Regi altissimo, quo nihil altius invenitur. At certe haec de Davide, vel Salomone nullo modo dici possunt, nisi ratione Christi, qui ab illis descendens erat. Non solum enim non erant altissimi absolute, sed erant inferiores multis regibus terrae, ac praecipue regibus Assyriorum, qui eo tempore monarchiam tenebant.

Vers. 28. 28. IN AETERNUM SERVABO ILLI MISERICORDIAM

MEAM, ET TESTAMENTUM MEUM FIDELE IPSI.

Hic jam praedicit Propheta aeternitatem regni Christi, quemadmodum antea praedixerat excellentiam: quam aeternitatem non habuit David neque in se, neque in Salomone, neque in aliis filiis, vel nepotibus, qui temporaliter regnarunt in Jerusalem: defect enim regnum illud in Jechoia. « In aeternum, inquit, servabo illi misericordiam meam, » id est, misericordia, qua motus promisi Davidi filium, per quem semper erit ille aeternum esset, semper manebit: nam « testamentum meum, » id est, pactum, et promissio facta illi per Nathan, II Reg. vii, fidelissime conservabitur. Sed si de Christo sint exponenda haec omnia verba, hic erit sensus: « In aeternum servabo illi misericordiam meam, » id est, misericordia, qua illum praedestinavi, et elegi ante saecula, ut esset filius Dei in virgine, primogenitus, et excelsus præ regibus terrae, semper manebit; non enim solvetur unquam unio hypostatica humanitatis cum Verbo, ac per hoc semper erit ille homo Christus, filius Dei, « primogenitus, et excelsus præ regibus terrae. » Et testamentum meum fidele ipsi, » id est, pactum cum ipso de stabiliendo regno ejus in aeternum, fideliter semper observabitur. Expressit hanc promissionem angelus Gabriel, Luc. 1, cum ait: « Regni ejus non erit finis. »

29. ET PONAM IN SAECULUM SAECULI SEMEN EJUS, ET THRONUM EJUS SICUT DIES ORELLI.

Explicat modum quo vellet Deus conservare Davidi misericordiam suam in aeternum: modus autem erit, quia dabit illi semen, id est, filium Christum, qui manebit, et regnabit in saeculum saeculi; ac per hoc « thronus ejus, » id est, regnum Davidis, nunquam finem habebit, sed tempora ejus erunt « sicut dies caeli, » id est, sicut tempus, quo durabit caelum: quod quidem Deus ipse statuit in aeternum, et in saeculum saeculi, ut dicitur in Psal. cxlviii. S. Augustinus per semen, hoc loco, intelligit filios Christi regeneratos ex aqua et Spiritu Sancto, qui post resurrectionem manebunt in regno Dei in saeculum saeculi. Sed magis convenit literae, ut per semen intelligatur ipse Christus, juxta illud Psal. cxxxi: « Juravit Dominus David veritatem, et non frustrabitur eam; de fructu ventris tui ponam super sedem tuam; » et in hoc Psalmo paulo infra: « Semel juravi in sancto meo, si David mentiar; semen ejus in aeternum manebit. »

30. SI AUTEM DERELIQUERINT FILII EJUS LEGEM MEAM, ET IN JUDICIIS MEIS NON AMBULAVERINT.

31. SI JUSTITIAS MEAS PROFANAVERINT, ET MANDATA MEA NON CUSTODIERINT:

32. VISITABO IN VIRGA INIQUITATES EORUM, ET IN VERBERIBUS PEGGATA BORUM.

Christus est altissimus, cui traxerunt omnes subiecti sunt.

Vers. 33. MISERICORDIAM AUTEM MEAM NON DISPERGAM AB EO, NEQUE NOCEO IN VERITATE MEA.

Vers. 34. NEQUE PROFANO TESTAMENTUM MEUM, ET QUAE PROCEDUNT DE LABIIS MEIS, NON FACIAM IRRITA.

Respondet objectioni quae fieri potuisset, ac dicit, quod si filii Davidis iram Domini malis suis operibus provocaverint, ipsos quidem peccantes puniendo corripit, non tamen irritum facit, quod jurando promisit. « Si autem dereliquerint filii ejus, » id est, Davidis posteri, legem meam, sive judicalem, sive caeremonialem, sive moralem. « Et in iudiciis meis non ambulaverint, » id est, si vel solam judicalem legem sequi noluerint; « si iustitias meas profanaverint, » id est, si vel solam caeremonialem legem polluerint; « et mandata mea non custodierint, » id est, si vel solam moralem legem non observaverint: « Visitabo in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum, » id est, non relinquam eorum scelera impunita, sed castigabo paterno flagello. « Misericordiam autem meam non dispergam ab eo, » id est, non propter peccata eorum removebo a Patre beneficium, quod misericorditer promisi; « neque noceo in veritate mea, » id est, neque offendam veritatem meam quam utique offenderem, eique nocerem, si irritum facerem, quod promisi. Illud, nocere in veritate, accipiendum est, pro nocere veritati. In hebraeo clarius habetur, neque mentior contra veritatem meam. « Neque profanabo testamentum meum, » id est, non polliam pactum meum, illud non observando; « et quae procedunt de labiis meis non faciam irrita, » id est, non irritabo promissa mea. Hic duo sunt observanda. Unum est per filios Davidis intelligi posteros Davidis secundum carnem, si per Davidem accipiat personam ipsa Davidis filii Jesse, ut nos ad litteram accipimus: sin autem per Davidem intelligit Christus, ut ad litteram intelligit S. Augustinus, et nos spiritualiter intelligi posse existimamus: tunc per filios Davidis accipiendus erit populus christianus, qui per baptismum in Christo regeneratur. Alterum est, ex hoc loco non esse colligendum, filios Davidis, sive judaei, sive christiani sint, non posse perire in aeternum, si mali sint, quemadmodum haereticum aliqui docuerunt; non enim dicit per Psalmistam Deus: « Misericordiam meam non dispergam ab eis, » sed « non dispergam ab eo. » Itaque si mali filii flagello paterno correpti voluerint, haereditatem non amittent, imo in gratiam instar filii prodigi amantissime recipientur; sed si obstinate in malo perseveraverint, ipsi quidem ab haereditate paterna excident, sed veritas Domini stabit, neque regnum Christi peribit, quoniam « potens est Deus de lapidibus suscitare filios Israel, » ut legitur apud Matth. cap. iii; quanquam qui praecogniti sunt, et praedestinati

Filii Davidis, id est christiani, per ipsum Christum in aeternum damnantur.

in Christo ante mundi constitutionem, sine dubio ad finem usque in fide, spe et charitate perseverabunt.

33. SEMEL JURA VI IN SANCTO MEO, SI DAVID MENTIAR, SEMEN EJUS IN AETERNUM MANEBIT.

36. ET THRONUS EJUS SICUT SOL IN CONSEQUITUR MEO, ET SICUT LUNA PERFECTA IN AETERNUM, ET TESTIS IN CAELO FIDELIS.

Reddit rationem, cur velit adimplere promissionem de stabiliendo regno Davidis, etiamsi filii ejus non adimpleant praecpta ipsius, et ratio est, quia juravit, id est, firmissime et sine retractatione promisit. « Semel, inquit, juravi in sancto meo, » id est, irrevocabiliter et immutabiliter juravi per sanctitatem meam. Illud, semel, significat immutabilitatem, quia unicum Dei juramentum aequivalet innumerabilibus aliorum juramentis. Illud, in sancto meo, potuisset verbi, in sanctitate mea; sed idem est sensus, in sancto meo, id est, in sancto nomine meo, sive in sancto numine meo; quod Genes. xxi dicit: « Per memetipsum juravi. » « Si David mentiar, » existimant aliqui hae esse verba juramenti, quae dicit: Si David mentiar, hoc aut illud mihi contingat. Sed improbabile est Deum jurare juramento execratorio. Verius est illud si aequivalere paritibus negandi, et sensum esse, si David mentiar, id est, non mentiar Davidi, quomodo dicitur in Psal. cxxxi: « Juravit Dominus David veritatem, et non frustrabitur eam. » Similis locutio est apud Isaiam cap. lxxv: « Si dimittitur iniquitas haec vobis, donec moriamini, dicit Dominus exercituum. » Verba juramenti sunt quae sequuntur: « Semen ejus in aeternum manebit: Et thronus ejus sicut sol, » etc., id est: Juravi, et non mentiar Davidi, quod filius ejus Christus in aeternum vivet, et regnum quoque ejus sempiternum erit. Illustrat autem hanc juratam promissionem tribus similitudinibus, solis, luna plena, et arcus caelestis. « Thronus, inquit, ejus in conspectu meo in aeternum manebit, sicut sol, sicut luna perfecta, et sicut testis in caelo fidelis: » quae significant regnum Christi, ac per hoc Ecclesiam ejus, fore semper illustrem et perspicuam, non obscuram, vel invisibilem, ut haeretici somniant; nihil enim clarius et pulchrius sole interdu; nihil item clarior et pulchrius in nubibus arcu caelesti, qui testis est fidelis a Deo datus hominibus, nunquam amplius fore diluvium aquarum. Per testem in caelo fidelem aliqui ipsam lunam intelligunt; sed verbi probabilius, ut intelligatur Iris, siquidem hoc loco vox in caelo, non est כִּסְפִית, sed קוֹקַב, quod nubes, aut calum aerium proprie significat, ut perspicuum est ex illo Psal. lxxv: « Tenebrosa aqua in nubibus aeris; » et ex illo Deuteron. xxxiii: « Magnificentia ejus discurrunt nubes. » Porro regnum Christi in communi prosperitate luget, ut sol undique in die sereno; in communi perse-

Idem Dei juramentum aequivalet omnibus aliorum juramentis.

Ecclesia Christi semper perspicua et illustris, et pulcherrima.

cutione fulget, ut luna plena in tenebris noctis. Ubi vero admixta est persecutioni prosperitas, similis est fridi in nubibus. Illud, luna perfecta, in hebraeo est קוֹקַב, stabilietur, sive preparabitur. Ex quo intelligimus vocem perfecta explicandam esse, ac si dictum esset: Luna stabilis, sive preparata; et siquidem agatur de stabilitate luminis, ut idem sit luna perfecta, quod luna plena, tunc id quod sequitur, in aeternum, non est conjungendum cum luna, sed cum thronus tuus, ut sit sensus: Thronus tuus erit in conspectu Dei in aeternum, sicut sol, et sicut luna plena: et hunc sensum supra persecuti sumus; sed si agatur de stabilitate substantiae luna, quae incorruptibilis est, tunc in aeternum jungi poterit cum luna perfecta, ut sensus sit: Thronus tuus erit in conspectu meo sicut sol, et sicut luna, quae perfecta est quoad substantiam, et stabilis in aeternum.

37. TU VERO REPULISTI ET DESPEXISTI, DISTULISTI CHRISTUM TUUM.

Hae est altera pars Psalmi, in qua Propheta in persona populi captivi, orat pro adimplentione promissionis divinae: quamvis enim Deus firmiter et cum juramento promiserit, vult tamen rogari, ut faciat quod promisit: sic Isaac, Genes. xxv, « deprecatus est Dominum pro uxore sua, quod esset sterilis; » et tamen Genes. xxii, promiserat Deus Abraham sobolem copiosam ex filio. « Multiplicabo, inquit, semen tuum, sicut stellas caeli; » et ibidem: « In semine tuo benedicentur omnes gentes. » Orat autem Propheta Deum, illum quodum modo admonendo, quod si tandem differat implere promissum, videbitur non velle servare pactum et juramentum suum. Itaque sensus est hujus versiculi et sequentium: Tu, Domine, promissisti cum juramento filium Davidis perpetuo regnaturum; nunc autem videmus regnum ablatum esse a filiis David, et occupatum a rege Assyriorum: ergo, ut confirmes verbum tuum, mitte filium illum Davidis, quem promissisti, et da illi regnum sempiternum, ut jurasti; alioqui ridebunt nos inimici nostri, et in te redundabit opprobrium nostrum. « Tu vero repulisti, et despexisti, » id est, promissisti bona, nunc vero reddis mala, quia repulisti nos a protectione tua, et despexisti nos, quos magnificere videbaris. « Distulisti Christum tuum, » id est, elongasti a te regem populi tui, Jeconiam videlicet, et Sedeciam, qui captivi ducti sunt in Babylonem. S. Augustinus aliter exponit, videlicet: Distulisti mittere ad nos Christum tuum, illum qui perpetuo regnaturus est. Vox hebraica vertitur a S. Hieronymo et Hebraeis: Iratus es cum Christo tuo; cum qua sententia cohaeret prior expositio: « Distulisti Christum tuum, » id est, elongasti regem a favore tuo et a regno suo, quod est signum ire et indignationis in eum: tamen sententia S. Augustini, quae est conformis graecae et latinae lectioni, potest etiam concordari cum voce hebraica: nam

eandem vocem in Psal. lxxvii, S. Hieronymus vertit, ut hoc loco vertunt Septuaginta Interpretes vers. 39, alias 62, ubi nos legimus: « Audivit Deus, et sprevit. » Itaque videmus eandem vocem hebraicam, et a Septuaginta, et a S. Hieronymo nunc verbi, differre, nunc spernere, nunc irasci. Illa verba, repulisti et despexisti, non necessario conjunguntur cum sequentibus, ut sit sensus: Repulisti Christum tuum, despexisti Christum tuum, distulisti Christum tuum; nam in hebraico ponitur interpunctio post verbum despexisti, et ideo potest facile defendi expositio S. Augustini, qui vocem, Christum tuum, solum conjungit cum verbo distulisti, non cum antecedentibus repulisti et despexisti, ad quae subintelligitur nos, aut populum tuum, aut aliquid ejusmodi, ut sensus sit: Repulisti et despexisti populum tuum, et distulisti mittere Christum tuum. Utraque expositio bonum sensum habet.

38. EVERTISTI TESTAMENTUM SERVI TUI, PROFANASTI IN TERRA SANCTUARIUM EJUS.

Explicat quomodo Deus repulit et despexit populum suum: ac primum dicit Deum evertisse testamentum servi sui, id est, testamento pactum in initium cum servo suo David: quod intelligendum est de eversione, sive retractatione, quoad apparentiam, non quoad veritatem. Videbatur enim Deus nolle regnum Davidis esse perpetuum, quia permiserat occupari civitatem Hierusalem, et totam Palestinam a rege Assyriorum; sed revera non de illo terreno intelligenda erat promissio, sed de spirituali et caelesti. « Profanasti in terra sanctuarium ejus, » id est, projecisti in terram, et hoc modo profanasti sacrum diadema ejus: quod factum est quando cessavit regnum Davidis, turbatis de sollo Jeconia et Sedecia, et ablato ejus regio diademate: nam in hebraeo habetur, נִטְרוּ מִצְרו, quod proprie significat diademata regum, quod sanctum et sacrum habebatur; in graeco est, εὐχρηστία, quod sanctitatem, et sanctuarium, et sanctificationem significat. Noster Interpres hoc loco vertit, sanctuarium; sed in Psal. cxxxi, vertit sanctificationem, ubi apertissime loquitur Propheta de diademate, non de templo; sic enim loquitur: « Super ipsum efflorebit sanctificatio mea. » Itaque per sanctuarium videtur intelligenda sanctitas diadematis. Si tamen quis velit Theodoretum et Euthymium expositionem sequi, qui per sanctuarium profanatum intelligunt templum Salomonis per Nabuchodonosorem regem eversum et incensum, dicere poterit ipsum templum vocatum esse diademata populi judaici, quoniam revera erat illis instar coronae gloriosissimae, et eo maxime tanquam insigni diademate gloriabantur.

39. DESTRUXISTI OMNES SEPE EJUS: FOSUISTI FIRMAMENTUM EJUS FORMIDINE.

40. DIRIPUERUNT EUM OMNES TRANSEUNTES VIAM, FACTUS EST OPPROBRIUM VICINIS SUIS.

Vers. 38.

Vers. 39.

Vers. 40.

Comparat populum Judaicum, per Davidem significatum, vineæ quæ, destructa sepe, fit omnium transeuntium præda; ita enim populus ille, Deo non protegente, factus est in direptionem Assyriis non semel, sed sæpius capientibus et spoliantibus Jerusalem. Historia nota est ex IV lib. *Reg.*: «Destructi sunt Iudei, omnes sepes ejus,» id est, in Deum nos auxilio et protectione tua destituentis, in causa fuisti ut instar vineæ, destructa sæpe, diriperetur ab hostibus. «Posuisti firmamentum ejus formidinem,» id est, fecisti ut in locum munitionis firmissimæ succederet, in Davidis regno et civitate, formido: erant enim antea in eo regno fortissimi milites, sed Deo deserente facti sunt timidi et imbelles, ut hostibus nullo modo resistere possent. Tribuit autem populus Deo causam horum malorum, quoniam intelligebat, sine Dei voluntate non fieri, et facillimum esse Deo, si velit, omnia impedire. «Diripuerunt cum omnes transeuntes viam,» id est, diripuerunt populum Dei hostes ejus sine ulla prohibitione, quomodo diripiunt vineas omnes transeuntes perviam, quando disjectæ sunt sepes, vel maceræ, quæ aditum prohibebant. «Factus est opprobrium vicinis suis,» id est, inde factum est ut omnes populi vicini irideant populum Dei, qui tam imbellis factus est, ut nulli hosti resistere valeat.

Vers. 41. 41. EXALTASTI DEXTERAM DEPRIMENTIUM EUM, LETIFICASTI OMNES INIMICOS EJUS.

Vers. 42. 42. AVERTISTI ADJUTORIUM GLADI EJUS, ET NON ES AUXILIATUS EI IN BELLO.

Pergit narrare calamitates populi Dei, in quas incidit desertus ab adjutorio divino. «Exaltasti dexteram deprimentium eum,» id est, juvisti hostes populi tui, ut facilius deprimerent populum tuum. Exaltare, hoc loco, significat *magnificare, roborare, excelsum facere*. Inde vero secuta est helitia magna apud hostes, ob tam facilem victoriam; ideo subjungit, «letificasti omnes inimicos ejus:» contra vero «avertisti adjutorium gladii ejus,» id est, avertisti adjutorium tuum a gladio ejus: regis videlicet, vel exercitus populi tui: quod clarius explicat dicens: «Ei non es auxiliatus ei in bello;» ideo reges Juda resistere nequeerunt Assyriis, hostibus suis.

Vers. 43. 43. DEXTRAXISTI EUM AB EMUNDATIONE, ET SEDEM EJUS IN TERRAM COLLISISTI.

Obscurus est hic locus, sed ex posteriore parte versiculi apparet sermonem esse de privatione cultus regii, qui mundissimus et splendidissimus esse solebat. Hebræus textus est clarior; sic ad litteram verti posset: *Cessare fecisti munditiam ejus, et thronum ejus in terram detraxisti*. Græcus autem sic verti potest: *Dissolvisti eum a munditia sua, et sedem ejus in terram collisisti*. Igitur hic videtur esse sensus: Spoliasti regem vestibus regis, et hoc modo destruxisti, et cessare fecisti munditiam ejus, induens illum sordidus et atris vesti-

bus, et thronum regni ejus detraxisti in terram, et confregisti, ut neque cultus, neque thronus regis illi superesset. Alii volunt, per emundationem intelligi templum, in quo per sacrificia mundabantur Iudei. S. Augustinus intelligit hunc locum de emundatione cordis per fidem Christi, a quo destructi sunt Iudei, qui in Christum credere noluerunt. Sed ad litteram probabilis est accipi emundationem pro munditia et nitore vestium regiarum, quas cum throno reges illi amiserunt.

44. MINORASTI DIES TEMPORIS EJUS: PERFUDISTI CUM CONFUSIONE.

Hæc est ultima et principalis calamitas, quod cum Deus promississet Davidi regnum perpetuum, jam videretur illam promissam æternitatem ad brevissimum tempus contraxisse: nam in Iechonia et Sedecia finitum est regnum illud temporale Davidis, quod speraverat nullum finem habiturum; ex hæc autem diminutione temporis repletus est David in posteris suis magna confusione. In hebræo habetur, *abbreviasti dies adolescentie ejus*. Sed Septuaginta non videntur legisse, *יחליו חלואו*, quod est *adulescentia ejus*, ut S. Hieronymus vertit, sed *holama*, unica littera transposita, quod significat, *seculorum ejus*, ubi etiam indicatur promissio seculorum, sed abbreviata postea, et contracta; qui autem legi volunt, *adulescentia ejus*, intelligunt per adolescentiam, tempus juvenis et florentis regni, quasi Deus non permisisset regnum saltem pervenire ad senectutem, sed in ipso quasi flore ætatis illud occumbere voluerit.

45. USQUEQUO, DOMINE, AVERTIS IN FINEM? EXARDESCET SICUT IGNIS IRA TUA?

Hic jam incipit oratio pro acceleratione adventus Messie, ut impleatur promissio jurata Dei. «Usquequo, Domine, avertis in finem?» id est, quando avertes te, aut faciem tuam, usque in finem, id est, usque ad ultimam perniciem et consumptionem, sine spe reconciliationis? quandoquid «exardescet indignatio tua,» quasi ignis, qui non cessat, donec in cinerem redegerit quod eremandum suscepit? In hebræo habetur, *עַד כַּה יִהְיֶה זַעַמְךָ, usquequo, Domine, absconderis?* ex quo intelligimus illud, *usquequo avertis, require, ut subintelligatur faciem tuam, vel te*: tunc enim Deus abscondit dicitur, cum avertit a nobis faciem suam, et sic cessat nos illuminare et calefacere lumine gratiæ suæ, quæ est vita vera animarum.

46. MEMORARE QUÆ MEA SUBSTANTIA, NUM QUID ENIM VANE CONSTITUISTI OMNES FILIOS HOMINUM?

47. QUIS EST HOMO QUI VIVET, ET NON VIDEBIT MORTEM? ERUET ANIMAM SUAM DE MANU INFERI?

Nonnulli sic exponunt hos versiculos, ut sensus

sit: Vila nostra brevissima est, et mors omnibus viventibus imminet, proinde, nisi in vanum constituisti filios hominum, da nobis, Domine, solatium aliquod, dum vivimus, et accelera consolationem, ne ante rapiamur a morte, quam adveniat consolatio tua. Nimis humilis videtur hæc interpretatio: et judaismum sapit, cum ultra presentis vite bona non assurgat. S. Augustinus de Christo exponit, ut sensus sit: Memorare, Domine, quod Christi natura humana, mea substantia est, et propter illum non vane constituisti filios hominum: ille est, qui vivet, et non videbit mortem, quia ipse solus eruet animam suam de manu inferi, et resurgens a mortuis vivet, et non videbit amplius mortem. Sed hæc expositio non est litteralis; nam vox *substantia* hoc loco non significat naturam, sed tempus vite, sive subsistentiam: nam in hebræo ad verbum sic legitur, *זכר אני כוה הולך, memorare ergo quanti temporis sim, id est, quam sit brevis vita mea, quam brevi tempore subsistam in vivis; cui sententiæ recte connectitur quod sequitur: «Quis est homo qui vivet, et non videbit mortem?» id est, nemo vivit in terris, qui non sit mortuus: et non est diuturnum, quod finem habet. Idem repetitur, cum additur: «Eruet animam suam de manu inferi,» id est, quis est homo, qui non sit iturus ad locum mortuorum? quasi dicat: Nemo vivit super terram, qui possit evadere mortem, per quam descendunt corpora sub terram, et animæ ad inferos. Eo siquidem tempore nondum apertum erat cælum, quo nunc ascendunt animæ justorum perfectorum. Existimo igitur Prophetam, qui spiritualis erat, ex brevitate vite humane, et caducitate rerum humanarum exarsisse in desiderium vite future æternæ: in cælis, ac Deum precari voluisse, ut Messiam cito mitteret, Patrem futuri sæculi, qui aperiret credentibus regna cælorum; nisi enim saltem pars aliqua generis humani ad vitam illam æternam et beatam per Christum perveniret: vere in vanum condidisse videretur Deus omnes filios hominum. Alii igitur: «Memorare quæ sit mea substantia,» id est, quam brevis, quam fragilis, quam ærumnosa sit subsistentia mea in terris. «Numquid enim vane constituisti omnes filios hominum?» id est, num constituisti, et creasti filios hominum, ut solum hanc vitam viverent, eamque tam brevem et ærumnosa plenam? id enim esset frustra condidisse genus humanum, si nulla ejus pars finem ultimum attingeret. «Quis est homo, qui vivet, et non videbit mortem?» id est, quod sit brevis, et ærumnosa hæc vita nostra, vel ex eo constat, quod nemo potest mortem evadere, nemo eruet animam suam de manu inferi; inferus enim, sine ulla exceptione, omnes mortales ad se trahit.*

48. UBI SUNT MISERICORDIÆ TUE ANTIQUE, DOMINE, SICUT JURASTI DAVID IN VERITATE TUA? Hic jam aperite Deum precatur, ut impleat pro-

missum de rege mittendo ex semine David, qui populum suum in æternum regat. «Ubi sunt misericordiæ tuæ antiquæ, Domine?» id est, promissiones ex misericordia tua olim factæ Davidi, quas etiam juramento confirmasti per ipsam tuam veritatem jurans, ac dicens: «Semen ejus in æternum manebit, et thronus ejus, sicut dies cæli.»

49. MEMOR ESTO, DOMINE, OPPROBRII SERVORUM TUORUM, QUOD CONTINUI IN SINU MEO MULTARUM GENTIUM.

Addit aliam rationem, cur tanto affectu postulet adventum Messie: quoniam populi infideles exprobrare non cessant populo Dei, quod frustra speraverit regem æternum ex semine David. «Memor, inquit, esto, Domine, opprobrii servorum tuorum,» id est, vituperationis quam patitur servi tui ab infidelibus. «Quod continui in sinu meo multarum gentium,» id est, quod opprobrium ego populus tuus continui, sive portavi, ut sonat vox hebræica, in sinu meo, multarum gentium, id est, a multis gentibus: dicitur autem portari in sinu, sive contineri in sinu opprobrium, quando non potest exenti per manifestam responsum. Ita populus ille tacens et dolens ferebat opprobrium a multis gentibus sibi objectum, quia non poterat ostendere promissionem Dei fuisse impletam, vel brevi, ac certo implendam.

50. QUOD EXPROBRAVERUNT INIMICI TUI, DOMINE, QUOD EXPROBRAVERUNT COMMUTATIONEM CHRISTI TUI.

Hoc videlicet est opprobrium, quod portabat in sinu suo, quod inimici Domini exprobrarent populo Dei commutationem Christi sui, id est, qualem compensationem habuisset David a Deo pro tam amplis promissis, destructionem videlicet regni sui: nam commutatio hoc loco accipitur pro compensatione, ut *Math. xvi*: «Quam commutationem dabit homo pro anima sua?» nam vox hebræica *קִבְרוֹת* significat proprie *calceum*, et inde accipitur pro *vestigio*: nec desunt qui hic vertant, *vestigia Christi tui*; denique significat etiam *mercedem*, quæ datur in compensationem, sive commutationem meriti, ac per hoc pro compensatione et commutatione accipi potest. Atque hæc facillima ratio est concordandi textum græcum cum hebræico: quoniam vertunt, *vestigia, sive itinera Christi tui*, nullam rationem reddere possunt cur Septuaginta verterint *commutationem*.

51. BENEDICTUS DOMINUS IN ÆTERNUM: FIAT, FIAT.

Hæc Psalmi conclusio satis aperte docet Prophetam intellexisse promissionem factam Davidi stabilem et firmam fuisse, et omnino implendam